

VÁNDOROKBÓL MESTEREK

Csóka Balázs

◀ Magtár, Budajenő. Fotó: Bozzai Attila

INTERJÚ CSÓKA BALÁZZSAL

Terdik Bálint

Csóka Balázs építész 2005-ben diplomázott a Budapesti Műszaki Egyetem Építész-mérnöki Karán, majd kilenc évvel később a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolájában tette ugyanezt. Főépítész, az Év vályogháza díj (2013) birtokosa, 2018-ban tevékenységét Pro Architectura díjjal ismerték el. Az *Országépítő* folyóirat szerkesztője. Terdik Bálint interjúja.

> Mikor jelentkeztl a Makovecz Vándoriskolába, kik voltak a mestereid?

Már néhány év szakmai gyakorlattal, 2009-ben jelentkeztem, előtte Tamás Gábor „Göndörnél” dolgoztam négy-öt évet. Itt sokat tanultam, jó munkákban vehettem részt, de más mestereket is meg szerettem volna ismerni, szélesíteni a szakmai kapcsolataimat. A vándorlást másfél hónappal az esküvőm után, Szombathelyen kezdtem Litkei Tamásnál. Válság volt, a munka, amire hívtam, leállt. Ennek ellenére jól éreztem magam, mert jó volt a társaság, és sok kisebb, de érdekes feladat adódott, amelynek jó része azóta meg is épült. Sokat emlegetem a mai, budapesti dugóban ülős időkben, hogy az irodától mindössze tizenöt percnyi sétára laktam. Ezt követően Turi Attila építészhez kerültem a *Triskell*-be, Budapestre. A vándor félév végén, 2010 júniusában a Sajó és a Boldva hatalmas területeket öntött el Miskolc környékén. A 7000 lakosú Felsőzsolca 95 százaléka víz alá került, több mint 200 ház dőlt

össze (sajnos jellemzően éppen a régi, utcai jelentőségű vályogházak), 2200 ingatlanból 1800 rongálódott meg. Először a helyszíni kárfelmérésben vettem részt a Kós Károly Egyesülés építészei a helyi kollégákkal, majd mintaterveket készítettünk, dolgoztunk fel az újjáépítéshez. Augusztus második felében közel három hetet töltöttem Kis Kálmán kollégámmal a helyszínen, Zsigmond László és Csernyus Lőrinc építész mesterek mellett. Addigra kiválasztásra került 10-12 eltérő alapterületű mintaterv, azokat kellett egyeztetni a károsultakkal, és Pestre, illetve Miskolcra továbbítani a helyszíni adaptációs kéréseket. Utána az irodákban elkészültek az engedélyezési dokumentációk, és nagyon gyorsan meg is indultak az építkezések. Kis alapterületű házak épülhettek, ugyanakkor olyan terveket készítettünk, amelyeket egyrészt a későbbiekben tudnak majd bővíteni, másrészt – a helyi építészeti hagyományból merítve – az utcakép szerves részévé tudnak válni.

▲ Devecser

▼ Magtár, Budajenő. Fotó: Kedves Zsófia

> Nem ez volt az egyetlen katasztrófa utáni helyreállítás, amiben részt vettél.

Egy félévet halasztottam, mert 2010 őszén megszülettek az iker lányaim, majd a felsőzsolcai munkám eredményeképpen Turi Attila megkért, hogy a 2010. októberi vörösiszap-katasztrófa utáni újjáépítésben a helyszínen kísérjem végig az építkezést Devecserben, építész művezetőként. Megtisztelő felkérés volt, és ahogy nemrég egy akkori építésvezetővel beszélgetve emlegettük, a szörnyű katasztrófa után egy szép történet részesei lehettünk. Néhány károsulttal a mai napig tartom a kapcsolatot. Megkérdeznék, hogy miként kellene bővíteni a házukat, jó lesz-e az általuk kiválasztott festék a faszervezetekre, és alkalmanként egy dobozban érkezik néhány üveg bor, méz és szárított gomba.

> E két, emberként és építészként is megterhelő feladat után nyugalmasabb időszak következett?

A devecseri munkám után két félévet az Axis irodában tölthettem, ahol Salamin Ferenc vándoraként ismerkedtem Tokaj-Hegyaljával. Több terv készült, a Tokaj-Hegyalja történetét feldolgozó könyv szerkesztésében is részt vehettem. Szegedként nagy élmény volt bepillantást nyerni ebbe az egyik oldalról méztől csöpögő, másik oldalról nagyon szegény világba, ahol sokszor a legkevesebb eszközzel kellett valami újat létrehozunk, de még többször valami tájidegen építményt átfaragunk.

> Melyik állomáshelyed vagy feladatod volt számodra a legfontosabb? Mi volt a „mestermunkád”?

Nehéz kérdés, mivel mindenhol megtalálom az örömet a munkában, és az irodai

Tornaterem, Szécsény ▶

életben is. Ha egy munkát kell kiemelni, akkor az Axisban készített családi ház átalakításának és bővítésének tervét emelném ki. A Pesthidegkúton lévő kis parasztház átalakítása 2014 óta, komótosan készül, néhány hete voltam kint egyeztetni a részletekről. Szerencsére a tulajdonosa nagyon szépen, a részletekre odafigyelve, sok saját ötletet megvalósítva, nagy örömmel építi.

▶ **Sokszor felmerül, hogy a vándorévek után a végzett vándorok hazatérjenek. Benned is volt olyan szándék, hogy visszatérj Szegedre?**

A szándék megvolt, de az egyetem után Budapesten kezdtem el dolgozni, Szentendrére jártam néptáncolni, és végül egy győri lányt vettem feleségül, így egyre csökkent az esély a hazaköltözésre. Sajnálom egyébként, mert a munkáinkat szeretem, de Budapesten élni már jóval kevésbé élvezetes. Ahogy nőnek a gyerekeim, egyre erősebb a késztetés, hogy mozduljunk valamerre...

▶ **A vándoréveid befejezte után DLA fokozatot is szereztél. Milyen témában kutattál?**

A doktori tanulmányaimat 2015-ben kezdtem meg a Pécsi Egyetemen. Jankovics Tibor volt a témavezetőm. Már az egyetemen is foglalkoztam egy TDK dolgozatban a vályoggal, azóta is mindig van egy vályogház tervezése az asztalomon. Így logikus volt, hogy vályogos témában kezdjem meg a kutatásaimat. Itthoni és külföldi körképet készítettem, nagyon jó építészek kerültek a látómezőmbe. Elég, ha csak az egyiptomi Hassan Fathyt említem. Félidőben az egyetem valószínűleg belső struktúraváltás miatt konzulenszt váltott, Dévényi Sándor lett a konzulensem. A vele való közös munka elterelte a kutatásom irányát, így végül Hagyomány és építészet címmel védtam meg doktori dolgozatomat 2018-ban. A *hagyomány-hely-identitás* jelentését, jelentőségét és kapcsolatát jártam körbe, és két megépült épületemen mutattam be ezek építészeti megfogalmazását, megvalósítását.

▶ **Mire alapoztad gondolatmenetedet?**

Épített környezetünk elemei (legnagyobb tól a legkisebb léptékig, településstruktúrától a tornácig) mint egy nyelv szavai fonódnak egybe. Ez a nyelv tanulható és tanítható. A 20. század – Makovecz Imre szavaival – az emlékezetvesztés kora volt. A rombolás épületeket, házsorokat, városrészeket tüntetett el, tett tönkre, hogy az azokat használó közösségek is elpusztuljanak. A közösségek elpusztításának célja a hagyományból fakadó identitás felszámolása volt. A mi feladatunk, hogy az elhagyott, elpusztított épített környezet újrafogalmazásához a hely szellemét, a genius locit megismerjük. A hely ugyanis többet jelent, mint helyszínt. Hamvas Béla szavaival megfogalmazva „a hely sohasem definiálható, ezért a helynek nincs tudománya, ellenben van költészete, művészete és mítosza”. Az építész feladata, hogy jelentésterjes helyeket hozzon létre, amelyek az adott helyből, hagyományból és identitásból táplálkoznak. Ez biztosíthatja azt, hogy az épületet a helyi közösség befogadja, az életük részévé váljon. Felelőségünk, hogy felismerjük a csak az adott helyre jellemző értékeket, megértjük kapcsolódását a helyi közösséghez, kultúrához. Ennek alapján kell a jelenkor-nak érvényes mondanivalót megfogalmaz-

nunk, megépítenünk. Az építés drámája a hely, a helyi közösség identitásának erősödését, újraépülését hozhatja magával. Az építéssel a társadalmi és közösségi szövet elszakított szálait újrafonhatjuk, a helyet, és azon keresztül a közösségeket gyógyítani tudjuk! Szerencsére a munkáinkban ennek sok megvalósulását élhetem meg, amikor egy új épület vagy akár egy felújítás a helyi közösség erősödését hozza magával. Hálás vagyok Dévényi Sándor konzulensemnek, hogy végigkísért ezen az úton. Vele minden beszélgetés nagy élmény: hatalmas tudás van izgalmas, vibráló épületei mögött.

▶ **Hogyan tudod hasznosítani ezt a tudományos fokozatot?**

A doktori címmel megszerzett tudást szívesen hasznosítanám az oktatásban. A Vándoriskolában 2010 körül néhány évig szerveztem a programokat, és most Salamin Ferenc mellett ismét részt veszek a program-szervezésben, de szívesen tanítanék egyetem-en is. Volt erre irányuló kezdeményezés, de végül még semmi nem kerekedett ki belőle.

▶ **Mint mester, hogyan tudsz kapcsolatot teremteni a következő generációval, a mai vándorokkal? Vannak elképzeléseid a Vándoriskolával kapcsolatban?**

▲ Üzletház, Nagykapos

▶▶
Tanuszodák látványtervei.
Csorna, Mosonmagyaróvár, Tét

Két nagyon szép év volt 2010 és 2012 között, ekkor a Vándoriskolának segítettem. Jó társaság volt, mindenki dolgozni akart, én pedig olyan programokat szerveztem, amelyek engem érdekeltek. Kézművesmestereket, kiállításokat látogattunk, Pap Gábort, Molnár V. Józsefet, Kunkovác Lászlót hívtam előadni, az Egyesülés főépítészeinek településeit jártuk végig a mesterekkel. Szerencsére a többiek is örömmel vettek részt ebben a „játékban”, amit a korábbi vándoriskolás évfolyamok mintájára félevente egy-egy füzetrel meg is örökítettünk. Tavaly Salamin Ferenc kérésére kezdtem ismét a Vándoriskola programjának szervezésében részt venni, koordinálni a programokat. Tavasszal a pandémia keresztülhúzta a számításainkat, de Fülöp Tibor építész-kollégám, Vasboldogaszszony település főépítészeinek korábbi javaslatát elővéve egy nagyon izgalmas pályázatot vittünk végig a település központjának megújítására. A vándoriskolások mellett az Erhardt Gábor által vezetett *BME Szerves Építészet* tantárgy hallgatói is részt vettek a munkában, amit egy kirándulással, a tervek a falu közösségének bemutató gyűléssel zártunk le. Ez a munkánk megtekinthető a www.orszagepito.net honlapon.

▶ **Mi a véleményed a Vándoriskola jelenlegi helyzetéről?**

A Vándoriskola az Egyesülés egyik legfontosabb intézménye, ugyanakkor az elmúlt években sajnos nem fordítottak rá elegendő energiát a mesterek. Ez valószínűleg összefügg a lassan végbemelő generációváltás feladatával. Van feladatunk, igyekszem kivenni a részemet ebből a munkából.

▶ **A KKE 30 konferencián erős mondatok is elhangzottak a jövő generációival kapcsolatban. Mit gondolsz ezekről? Mi lehet a te korosztályod feladata ebben a helyzetben?**

Az Egyesülés első generációs mesterei között nagyon erős a kötelék, ez azonban nem jött létre a következő generációk között. Sok olyan Vándoriskolát

végzett, kitűnő építészt látok, aki magányosan dolgozik a fővárosban, illetve valahol vidéken. Vagy nem tudnak, vagy nem is akarnak két-három fősnél nagyobb irodát létrehozni, a kapcsolatuk az Egyesülettel, a Vándoriskolával gyenge. Ugyanakkor a jelenlegi építőipari struktúra nagyobb irodákat követel, amit lehet nem szeretni, de ha észrevehetőek akarunk maradni, akkor erre választ kell tudni adnunk. A mi korosztályunk felelőssége, hogy a közös értékekre koncentrálna erősítsük a kapcsolati hálókat. Ez nehéz feladat, mert hajlamosak vagyunk túlságosan belemélyedni a saját munkánkba, pedig időt és teret kell hagyni a közös programokra, előadásokra is! A közösség erejét mindenki elismeri, meg kell hát hozzá találni a testre szabott feladatokat is. A kapcsolat erősítésére jó eszköz az *Országépítő* folyóirat nyomtatott és internetes felülete, vagy a fiatalabb mesterek bevonása a Vándoriskola programjaiba. Az *Országépítő* folyóiratnak 2012 óta vagyok szerkesztőbizottsági tagja. Az én ötletemre indult a *Vándorokból mesterek* sorozat, amelyben a végzett, mesterré vált vándorisko-

lásokat mutatjuk be egy interjú keretében, és egy épülettel. Jó végignézni az impozáns sorozatot, ez erőt adhat mindenkinek. Tavaly óta az internetes felület főszerkesztőjét, Erhardt Gábor barátomat is kérésre tanácsaimmal nyomasztom a honlap fejlesztése ügyében. Mivel ez teljesen új eszköz számunkra, lassan alakul ki a struktúra, de haladunk. Mára nyugodt szívvel ajánlom minden építészt iránt érdeklődő figyelmébe a www.orszagepito.net internetes folyóiratot.

▶ **Vándorlásod után csatlakoztál a Triskell műterméhez. Milyen feladatokat, tervezési munkákat végzel a Triskell Építész-irodában?**

A *Triskell*-ben egyrészt az irodai élet szervezésében veszek részt, a Facebook oldalt és a honlap frissítését kezelem, épületlátogatásokat, előadásokat szervezek, a kollégák tervfeldolgozását segítem, terelgetem. Másrészt szép feladatok is megtalálhatók: több tanuszoda adaptációját, Gárdonyba játszóházat, Inárcsra általános iskolát terveztem az elmúlt egy-két évben. Jelenleg egy II. kerületi iskola bővítése van a rajzasztalomon.

► **Az irodai munka mellett önálló munkáid is vannak, és főépítési feladatokat is ellátsz. Hogyan segítik egymást ezek a tevékenységek?**

A Vándoriskolából, illetve az *Országépítő* szerkesztőbizottságából ismerem Kuli László építész-kollégámat, barátomat, aki 2015-ben Budajenő alpolgármestereként ajánlott főépítésznek a településvezetés figyelmébe. Három nagyon szép, sűrű és sok munkával járó évet töltöttem Budajenőn. Új *HÉSZ* készült ebben az időszakban, *Településarculati Kézikönyvet* és *Településkép-védelmi rendeletet* készítettem Lágárné Gulyás Rita kolléganőmmel, akinek személyében kiváló szakembert és embert ismerhettem meg. A főépítési feladat fontosságának gondolatát Makovecz Imrétől kaptuk a Vándoriskolában. Ő gazda szemléletű főépítést javasolt minden településnek, aki saját példamutatásával és döntés-előkészítő munkájával elősegíti, hogy „az emberek a bennük szunnyadó vágnak megfelelően magasabb rendű életet tudjanak élni”. Nem több ennél a munkánk, de ha hajlandók vagyunk egy pillanatra ezt végiggondolni, éppen elég ez! A személyes példamutatás fontos része ennek, miszerint a főépítés az építési szabályokkal ne csak az asztal egyik oldalán ülve foglalkozzon, hanem tervezőként is használja és ismerje meg azokat, tervezési munkájával adjon példát a településen élőknek, és ugyanúgy a településen dolgozó többi építésznek. Sok településen futok bele olyan építési előírásba, ami értelmetlenül túlszabályozott, látszik rajta, hogy a készítő számára nincs visszacsatolás a szabályozás használói részéről. Az értelmetlen túlszabályozás (akár a jó szándék ellenére is) elidegeníti a település lakosságát a szabályozástól, ahelyett, hogy megértenék, hogy a szabályozás célja a támaszkodást segítő korlátok. Makovecz Imre szerint a jó házhoz kölöbázat, fehér falak és piros cseréptető kell. Ha a szakma és az építettek csak ezt betartották volna az elmúlt harminc évben, akkor sokkal minőségibb, egységesebb épített környezet venne körül minket és gyermekeinket. Ehelyett

az ország jelentős részében nagy lelkesedéssel követik az ötévente változó divatokat, a szomszédhoz, az épített hagyományhoz való illeszkedés fel sem merül, vagy csak kitekerve jelenik meg.

A jó érzékű főépítések (és az őket támogató településvezetés) munkája szerencsére meglátszik azokon a településeken, ahol határozott és jó koncepcióval viszik a főépítési hivatalt. Az egyéni-

▲ Magtár, Budajenő. Fotó: Kedves Zsófia

◀ Madártávlat.
Általános iskola, Inárcs.
Látványterv: Robitscko Davor

eskedő, magamutogató házak helyett az összhangra, illeszkedésre odafigyelő épített környezet nagy értéket jelent. Hajlamosak vagyunk ugyanis elfelejteni, hogy épületeinket szerencsére nem lehet a ruhatárhoz hasonlóan háromévente lecserélni, hosszabb távon kellene tudni gondolkodni!

► **Tervezési munkát is hozott a főépítési megbízás?**

A főépítési munka mellett én is több tervezési munkába folyamtam bele Budajenőn. A településnek sokéves előkészítő munka után lehetősége adódott a késő

gondolatok jó példájaként: miként mentünk meg egy több száz éves épületet úgy, hogy az eredeti értékei megtartása mellett a mai kor követelményeinek is meg tudjon felelni. Konferenciatermet, zárandokszállást, és a nemzetiségi zárandoklatokat bemutató kiállítóteret alakítottunk ki benne. Kívülről csak egy lifttoronyt építettünk az épülethez, ami igazodik az eredeti architektúrához, annak szerves folytatásaként hat a szemlélődő számára. Nem az ellentéteket akartam kihangsúlyozni egy méteres falakkal és apró nyílásokkal épült mezőgazdasági raktárépület és egy modern

barokk magtár felújítására és bővítésére. A 18. században épült műemlék épület az egyik mestermunkám volt a doktori dolgozatomban, az abban megfogalmazott

funkciójú lift között, hanem a doktori témámra visszautalva, a „közösen érthető szavakat, építészeti mozdulatokat” kerestem. Fontos visszacsatolás

számomra, hogy az épületet a helyi közösség szereti, és a szakma is számos díjjal jutalmazta: *Pro Architectura* és *Icomos díjat* kaptam a tervezéséért. A magtár mellett egy energetikai pályázat keretében másfél hónap alatt kellett a szintén műemlék egykori skót bencés rendház, jelenleg iskolaépület felújítási terveit elkészítenem. Itt Klaniczay Péter műemlék-felügyelő segítségével a klasszikus szerkesztésű, pallótokos nyílászárók világát ismerhettem meg. A pályázati rendszer időbeli megcsúszása miatt még készítettük a terveket az emeleti ablakokra, amikor a földszintieket már

▲ Iskolaépület, egykori skót bencés rendház, Budajenő. Fotó: Kedves Zsófia

◀ Családi ház, Zugló, Budapest.
Fotó: Baumit/Bognár Benedek

◀ Családi ház, Budajenő.
Fotó: Frenkel Edwina

► **A díjazott munkáid komplex tudást igénylő, ritkaságszámba menő szép feladatok. Teljesen más lépték a családi ház, amit sokan alantasabb munkának tartanak a szakmában.**

Az egyéni tervezői munkáim keretében készülő családi házak, villák, kisebb középületek, éttermek tervezését én egyrészt örömmunkának tartom, mert szeretek családi házat tervezni, megtalálni a helyhez és az építetőkhez kapcsolódó megoldásokat, másrészt kicsit laboratórium is ez, ahol kicsiben, a megvalósulásig végigkövetve próbálhatok ki megoldásokat, részleteket, tömegkapcsolatokat. Ráadásul szerencsére a családi házak egész gyorsan meg is épülnek, így megkapom az építés, az elkészülő épület örömét is.

óvodafelújítás készült el. Tervek készültek egy minibölcsőre, társasházi beépítésre, és az egykori Zichy-kastély felújítására is. Úgy érzem, hogy a megvalósult beruházások megerősítik a település közösségét: az

építéshez mindenki hajlandó hozzátenni a saját erejét. Dupla öröm az ilyen munka keretében elkészült felújításokat, épületeket látni.* A másik három települést alkalmanként segítem főépítési munkámmal.

szeltek az ablakokot, hogy kiderítsük, melyik mögött van kökeret, és melyik került vakolt nyílásba. Soha nem felejttem el, amikor a 40. oldalhoz közeledtem a konzignáció, és Péter az Örökségvédelmi Hivatal irodájában kijelentette egy ablakszárnyról, hogy az nem 43, hanem csak 35 mm, korábbi szerkezet, meg kell őrizni. Nem voltam kifejezetten boldog, de amikor másnap a helyszínen ellenőriztem az ablakot, kiderült, hogy igaza van: az a két ablakszárny 8 mm-rel keskenyebb, mint a többi, talán 30-40 évvel korábban készültek... Külön egyeztetést folytattunk a gittről és a festék minőségéről, tartalmáról. A mai egyen ablakprofilú világhoz képest egy valaha nagyon gazdag szakmai tudásba pillanthattam bele. Az iskola felújításáért a következő évben a Magyar Építőművészek Szövetségének *Vedres György-díját* kaptam.

► **Jelenleg hol vagy főépítész?**

A budajenői főépítési munkám véget ért, jelenleg Zichyújfaluban és három nőgrádi településen, Alsópetényben, Nézsán és Legénden vagyok főépítész. Ezek más karakterű, kevésbé intenzív munkát jelentenek. Zichyújfaluban évek óta segítem a településvezetés fejlesztési céljait építésztervekkel, ötletadással. A nyáron éppen a *Magyar Falu Program* keretében elnyert

* Ezt a munkámat a Magyar Művészeti Akadémia Ösztöndíj Programjának a támogatásával végzem.

MASTERS TURNES INTINATERS

Architect Balázs Csóka graduated from the Faculty of Architecture of the Budapest University of Technology in 2005, followed by a degree earned at the Itinerant School of the Kós Károly Association. He is a Master Architect, the recipient of the 2013 Év vályogháza (Adobe Home of the Year) Award and the winner of the Pro Architectura Award in 2018. Also, he is the editor of the Országépítő magazine.